

ЕКОЦИД: ЕКОЛОГІЧНИЙ ТЕРОРИЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СУСПІЛЬНУ СВІДОМІСТЬ У ФОРМАТІ ВІЙНИ

Фінін Г.С.

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління
вул. Митрополита Василя Липківського, 35, 03035, м. Київ
dei2005@ukr.net

Глобальні тектонічні зміни існуючої системи світового порядку сталися 24 лютого 2022 року внаслідок розпочатої росією повномасштабної війни проти України. Цілі війни, які задекларував російський диктатор, є абсолютно безглуздими, не відповідаючи реальним причинам нового світового збройного протистояння між тоталітарною і демократичною системами соціального устрою суспільства. Це війна – терористична, спрямована на знищення державності України разом з мирним населенням, військом, інфраструктурою тощо. Визначальною особливістю цієї війни є те, що терористом виступає не окрема група людей, об'єднаних на засадах релігійних, етнічних, політичних, економічних чи інших мотивів, а безпосередньо сама держава. Отже, це державний різновид парадигми тероризму. І саме тому війна РФ – країни – агресорки проти України має переважні ознаки світового збройного протистояння, в орбіту якого долучається все більша кількість країн на різних континентах земної кулі. На жаль, не всі вони займають чіткі позиції протидії агресії.

Будь – які прояви тероризму, а особливо тероризму державного, мають домінуючий руйнівний вплив на різні сфери суспільного життя – політичну, економічну, соціальну, духовну, формуючи загрозу національній безпеці України в суспільній, воєнній, екологічній, кібернетичній та ядерній царинах життєдіяльності. Стає очевидним, що ворог має набагато більш глобальні цілі, ніж захоплення України. Усвідомлення такого факту багатьма країнами демократичного табору дає підстави вірити на повну поразку російської федерації у розв'язаній нею варварській, безглуздій воєнній операції.

На превеликий жаль, війна на сьогодні знаходиться у фазі розпаду і робити будь-які прогнози чи висновки щодо її закінчення – справа цілком непроста. Але понад рік активних бойових дій дозволяють підбити попередні узагальнюючі підсумки поточної ситуації.

Зазначу, що людство, незважаючи на істотні революційні досягнення в галузях науки, техніки і технологій, залишається у соціальному сенсі у періоді вар-

варства. Інститут людини є фактично незрозумілим та досконало невивченим. Колосальні людські жертви попередніх воєн не призвели до усвідомлення цінності життя, як окремої категорії, не сформували колективного гуманістичного світогляду, не створили реально дієві інститути колективної безпеки.

Військова анексія російською федерацією Криму у 2014 році, всупереч усім існуючим нормам міжнародного права, брутально порушила статуско державних кордонів, що були визначені за результатами другої світової війни. Отже, була зруйнована, існуюча на той час, світова система колективної безпеки. Країни демократичного табору не вжили дієвих заходів протидії нічим не викликаній агресії, а лише висловили глибоке занепокоєння з приводу того, що відбулося. Це створило всі необхідні умови для того аби у 2022 році розпочати росією широкомасштабне вторгнення в Україну. І знову світові безпекові інституції, сформовані для протидії військовій агресії, виявилися недієвими та морально застарілими. Особливо це проявляється у діяльності ООН, де у Раді безпеки місяць головує країна-агресорка. Тобто безпекою опікується той, хто саме розв'язав і веде війну. Пояснюють тим, що це передбачено Статутом і процедурою. Дивна варварська логіка, коли вбивати дітей можна, а змінити процедуру – неможна. Як наслідок, РФ підриває Каховську ГЕС, вчинивши акт жахливого екоциду, що спричинило затоплення значних територій Херсонської та Миколаївської областей. За нормами міжнародного права, руйнівні дії такого масштабу, спрямовані на завдання шкоди мирному населенню, кваліфікуються як військовий кримінальний злочин, що дорівнює застосуванню зброї масового ураження. І знову ООН лише висловлює сумнів та жаліється на брак інформації. Такі дії не є просто марними. Вони легітимізують саму агресію. Теж саме стосується й діяльності Організації безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Міжнародного червоного хреста, МАГАТЕ. Світ став гранично техногенно небезпечним, коли диверсія може призвести до глобальної катастрофи регіонального чи світового виміру. Це

засвідчує й те, як поведуться російські війська на захопленій ними АЕС. В умовах гібридної війни всі техногенно та екологічно небезпечні об'єкти стають чинниками шантажу світового суспільства, задіяними як складові військових операцій.

Розв'язана росією повномасштабна війна проти України спричинила виникнення надпотужної безпекової кризи світового співтовариства. Для подолання наслідків цієї кризової ситуації потрібні негайні радикальні дії по кардинальній принциповій зміні існуючих безпекових інституцій. Стало очевидним, що побудова системи безпеки, яка ґрунтується на інтегральних колективних механізмах прийняття рішень, не відповідає викликам сьогодення. Навіть такі успішні та ефективні об'єднання як Євросоюз та НАТО, занадто повільно приймають рішення по протидії державному тероризму, і за це доводиться платити сотнями тисяч людських життів.

Сучасний світовий устрій має ознаки переходу від багатовекторності до глобальної біполярності. Світ поступово поділяється на сфери впливу між двома полюсами. З одного боку країни з тоталітарним правлінням, з іншого – з демократичним. Розпочата росією 24 лютого 2022 року військова агресія по суті є війною тоталітаризму проти демократії.

Гене́за тоталітарного суспільного устрою дуже влучно сформульована Джорджем Орвеллом в романі-антиутопії «1984» у формі двозначних гасел. Війна – це мир. Підтвердження такої тези наявно підтвердилось розв'язаною рф повномасштабною війною проти України. Свобода – це рабство. Сучасна свобода громадян рф – це можливість йти воювати та помирати за вельми невизначені і незрозумілі їм цілі. Незнання – сила. Освічена культурна людина навряд дозволить перетворити себе на раба. Теперішній російський диктатор збагатив цей ряд новим гаслом. Смерть – це життя. Він повідомив своїм громадянам, що все одно вони помруть від надмірного споживання, приміром, горілки, тож набагато краще віддати своє життя за нього. І громадяни росії сприйняли цю тезу за цілком нормальну та слушну. Позначимо ще один феномен сучасного громадянського суспільства рф. Це швидкість з якою воно відмовилось від сповідування демократичних світових цінностей та перейшло на рейки тоталітарної ідеології. Ще на початку правління теперішнього диктатора суспільство рф було цілком демократичним. Тобто для такого ідеологічного викривлення масової свідомості громадян було достатньо неповних двадцять років, що можливе лише у посттоталітарних, малоосвічених спільнотах з низьким рівнем масової культури. Для очільників тоталітарної держави влада не є засобом зробити ліпшим та щасливішим життя громадян своєї країни. Влада – це і є ціль. Тобто, розв'язана війна не має на меті задекларовані денацифікацію і демілітаризацію, чи навіть захоплення нових територій. Це війна за владу над світовими просторами, наскільки це буде можливо

і дозволено здійснити. Тому ніякі обмеження конвенційного чи гуманістичного характеру для країни, що розв'язала війну, не існують. Зважаючи на це, світовому демократичному співтовариству, а Україні – в першу чергу, треба передбачати протидію агресії у найгіршому сценарії її розвитку.

Як це не прикро визнавати, але рф не чуває себе одинокою під час ведення війни проти України, маючи певну підтримку держав з тоталітарною формою правління. Китай, маючи свої власні інтереси, допомагає рф (за інформацією різних джерел) постачанням товарів подвійного призначення та комплектуючими деталями, Іран постачає ударні дрони та ракети. Особливе місце в цьому ганебному ряду займає Білорусь. З самого початку бойових дій білоруський режим надав свою територію російським військам для нападу на Україну. Продовжує це робити й тепер, надаючи свої аеродроми для російських бомбардувальників, що бомблять Українські міста та села. Надзвичайно небезпечно розміщення ядерної зброї на території Білорусі, всупереч всім існуючим міжнародним конвенціям, що, власне, формує нову терористичну ядерну реальність. Не варто західним лідерам помилятися з цього приводу. Допомагаючи Україні, вони, в першу чергу, захищають свої власні країни, на превеликий жаль, ціною загибелі військових та цивільних громадян України. Але такими є реалії сьогодення. Зазначу, що існуючі на сьогодні колективні правила прийняття безпекових рішень, у тому числі і щодо забезпечення України різноманітними видами сучасного озброєння, є морально застарілими, не відповідають викликам часу та досить часто гальмують швидкість його постачання. Плата за згаяний час – людські життя, в тому числі й дитячі. Отже, найдоцільніше – це укладання прямих угод про спільну оборону між Україною та іншими країнами, наприклад, як це зробили США та Тайвань. Проте реалії такі, що ніхто поки не готовий і не поспішає до таких дій.

Державний тероризм, що здійснює рф проти України, має гібридний характер і передбачає застосування всіх видів зброї, як конвенційної, так і будь-яких інших засобів масового ураження. Чи застосує рф у війні ядерну зброю? Напряму – мало ймовірно, бо це спричинить безпосередню загрозу фізичному існуванню особисто диктатору країни – агресорки. Цілком зрозуміло, що життя та здоров'я пересічних громадян під час ведення бойових дій російським політичним та військовим керівництвом до уваги не береться. Тому вже застосовані і будуть задіяні у подальшому всі засоби, що викликають екоцид – масове знищення рослинного і тваринного світу, отруєння атмосфери та водних ресурсів, а також вчинення будь-яких дій, що спричиняють екологічну катастрофу. У тому числі масове ураження населення. Це наочно засвідчується захопленням російськими військовими атомних електростанцій з подальшим розташуванням безпосередньо на тери-

торії енергоблоків вибухівки та інших видів зброї. Підрив греблі Каховської ГЕС викликав затоплення величезних територій Херсонської та Миколаївської областей, знищив унікальну систему зрошення, перетворив ці області на зону екологічного лиха. Родючі землі півдня України трансформуються у засолену та заболочену пустелю, непридатну для ведення сільського господарства. Згодом виникне дефіцит води як питної, так і для наповнення ставка-охолоджувача Запорізької АС. З'являється реальна загроза радіаційного забруднення надвеликих територій і не тільки українських.

Цілком очевидно, що руйнівна великомасштабна війна на терені України має і яскраво виражений екоцид. Протидіяти загрозам такого типу, їх масштабу досить важко. Та, перш за все, таке лихо торкнеться саме України. Зараз вже бракує часу здійснювати наукові дослідження, проводити міжнародні конференції і симпозиуми, обговорювати доцільність заходів збереження і відтворення природного довкілля. Треба діяти швидко і рішуче. негайно провести загальний екологічний аудит. З'ясувати всі існуючі екологічно небезпечні об'єкти та оновити їх державний реєстр. Особливу увагу приділити ядерним об'єктам, підприємствам хімічної промисловості, водного господарства. Для виконання такої роботи треба підготувати необхідну кількість кваліфікованих екологічних аудиторів, поповнивши їх знання на курсах підвищення кваліфікації та засвідчивши рівень знань відповідним Свідоцтвом державного зразка. Правові та організаційні засади державних екологічних аудиторів визначає Закон України Про екологічний аудит. Цей закон необхідно доповнити вимогами до аудиту в умовах екоциду, спричиненого воєнними діями рф. Для кожного з виявлених при аудиті екологічно небезпечного об'єкта треба розробити відповідний регламент рятувальних та відновлювальних робіт на випадок критичної ситуації. Виконання таких робіт заздалегідь повинно бути забезпечено необхідними матеріалами та технічними засобами, а також штатним розкладом робітників. Крім того треба розробити и довести

до населення план дій при виникненні критичної ситуації. А головне забезпечити реальне виконання такого плану. Робота ця дуже важка, копітка та витратна. Але вкрай потрібна. Як виняток, необхідно бути готовим й до гіршого збігу обставин – до довготривалої виснажливої війни, передбачаючи сценарій її розвитку. Необхідно розробити та впровадити систему розмінування звільнених територій, з урахуванням екологічної складової, як це означено в статуті НАТО, особливу увагу приділити облаштуванню існуючих та будівництву нових бомбосховищ та укриттів.

Російсько – українська війна зумовлює необхідність доповнення Закону України « Про стратегічну екологічну оцінку», розширивши його норми екоцидною складовою. Тобто, необхідно під час майбутньої відбудови та відновлення країни передбачити всі можливі екологічні ризики. Теж саме стосується Закону України про оцінку впливу на довкілля. Як ніколи раніше стає актуальним вислів: «Хочеш миру – готуйся до війни».

Сформовані загрози та виклики екологічного тероризму, як наслідок жорстокої руйнівної російсько – української війни, неможливо подолати одноосібно, без залучення широкої міжнародної коаліції. Таку допомогу Україна отримує у вигляді зброї для ведення бойових дій, коштів для підтримки економіки та соціальних виплат населенню. Але на сьогодні вкрай важливою стає допомога західних країн для протидії екоциду, що принесло на землю України російське військо. Донесення до свідомості лідерів та пересічних громадян країн демократичного табору необхідності такої допомоги, очевидно належить інститутам громадянського суспільства. Роль громадянського суспільства під час війни неможливо переоцінити. Вона істотно змінилася в порівнянні з мирним часом, відтворившись у вигляді формувань територіальної оборони та різноманітних волонтерських рухів та фондів. Тепер настав час протидіяти екоциду. Віримо в Перемогу над країною – агресоркою. Для її досягнення разом докладемо усіх зусиль. Народ України Переможе!